

บทที่ 7

การตัดสินใจเลือกการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบของหมอลำผีฟ้า และกระบวนการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้าดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 5 และ 6 สำหรับในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเรื่องการตัดสินใจเลือกการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้าของผู้ป่วย โดยจะนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้า แม้ว่าผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีกรรมรักษาพยาบาลเพียง 16 กรณีก็ตาม ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกวิธีการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้ารายนี้ แบ่งได้เป็น 3 ปัจจัย ได้แก่

7.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของหมอลำผีฟ้า

7.2 ปัจจัยทางด้านสังคม

7.3 ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้ป่วย

ซึ่งต่างก็มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ป่วย ผู้วิจัยจึงนำเสนอรายละเอียดต่อไปนี้

7.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของหมอลำผีฟ้า

คุณลักษณะของหมอลำผีฟ้าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยตัดสินใจมารับการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้า ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพและอุปนิสัยส่วนตัว ระบบเครือญาติของหมอลำผีฟ้า กลยุทธ์ในการสร้างอำนาจบารมี ตลอดจนวิธีการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า ล้วนเป็นคุณลักษณะส่วนตัวของหมอลำผีฟ้า ที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดความมั่นใจที่จะเลือกมารับการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้า ดังนั้นได้กล่าวถึงคุณลักษณะส่วนตัวแต่ละประการของหมอลำผีฟ้า ดังต่อไปนี้

7.1.1 ปัจจัยทางบุคลิกภาพและอุปนิสัย

จากการศึกษาข้อมูลส่วนตัวของนางโน พบว่า นางโนมีลักษณะพิเศษ คือ มีนิสัยที่

กล่าวพูดกล้าทำอันแตกต่างไปจากผู้หญิงในชนบททั่วไป พฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของนางโน้ทำให้นางโน้แตกต่างจากผู้อื่น คือ

(1) ความตั้งใจที่จะเป็นหมอลำผีฟ้ามีสูง ดังที่กล่าวมาแล้ว นางโน้คิดอยู่ตลอดเวลาว่าทำอะไรตนเองจึงจะได้เป็นหมอ เนื่องจากนางโน้มีความเชื่อว่าท้าวของตนเองเป็นหมอ จึงมีความต้องการอยากเป็นหมอมาก มีความตั้งใจสูง คอยติดตามครูบาอาจารย์ และปฏิบัติตามด้วยความเคารพเชื่อฟัง นางโน้จึงเรียนรู้ได้เร็วกว่าและรู้จักขั้นตอนพิธีกรรมได้แม่นยำกว่าหมอคนอื่น ๆ ที่เข้ามาเป็นหมอด้วยความบังเอิญ โดยเชื่อว่าผีฟ้าอยากให้เป็น และเกิดจากการเจ็บป่วย ดังนั้นนางโน้จึงสามารถทำให้หมอลำผีฟ้าคนอื่น ๆ อยู่ภายใต้อำนาจได้

(2) เป็นคนช่างสังเกต ลักษณะดังกล่าวพบได้จากปัจจุบันแม้นางโน้จะมีอายุมากถึง 82 ปีแล้วก็ตาม ตาหูยังสามารถใช้การได้ดี เมื่อปรากฏว่าอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขาดไป นางโน้จะสังเกตได้ทันที และจะให้ครอบครัวผู้ช่วยไปจัดเตรียมมาใหม่ และในการรักษานางโน้จะมีความสามารถสังเกตสภาพโดยทั่วไปของผู้ป่วยตลอดจนสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วยได้ดี ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ญาติพี่น้อง บ้านเรือน ทำให้นางโน้หาข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ป่วยได้มาก และนางโน้ยังมีความทรงจำได้ดีเมื่อรวมเข้ากับประสบการณ์ที่นางโน้ได้พบเห็นผู้ป่วยมามาก ทำให้การวินิจฉัยโรคของนางโน้มีความถูกต้องแม่นยำตามความรู้สึกของผู้ป่วยได้มาก ผู้ป่วยส่วนใหญ่จึงรู้สึกประทับใจ และเมื่อนางโน้รักษาอาการของผู้ป่วยให้หายได้แล้ว ก็ทำให้นางโน้มีชื่อเสียงมากขึ้น

(3) มีลักษณะของผู้นำ นางโน้มีลักษณะของผู้นำมาตั้งแต่เกิด ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลักษณะของบิดาที่เคยเป็นกำนันเก่า เมื่อพิจารณาจากการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งหมอลำผีฟ้าแล้ว เห็นได้ชัดว่านางโน้ทำให้หมอคนอื่นเข้ามาอยู่ใต้อำนาจของตนเอง โดยบอกว่าการกระทำของหมอคนอื่นนั้นผิด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน ทำให้หมอคนอื่น ๆ เชื่อจนเกิดความกลัวและยอมทำตามคำแนะนำ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดอีกครั้ง ในหัวข้อ 7.1.3 กลยุทธ์ในการสร้างอำนาจของหมอลำผีฟ้า จึงกล่าวได้ว่านางโน้มีลักษณะของผู้นำโดยธรรมชาติและสามารถรู้จักกลยุทธ์ที่ทำให้คนจำนวนมากมารวมตัวกันได้

(4) พฤติกรรมที่แตกต่างจากคนทั่วไป จะเห็นได้จากการกินอาหารของนางโน้ เนื่องจากหมอลำผีฟ้ามีข้อ "ชะล่า" ที่เกี่ยวกับอาหารหรือวิธีการกินหลายประการ นางโน้

จึงกินอาหารที่พิเศษไปกว่าคนอื่น ๆ กล่าวคือ ไม่กินอาหารที่มาจากตลาด ไม่ว่าจะเป็นอาหารทะเล ไข่ หนู วัว ควาย ปลา ฯลฯ หรือแม้แต่ผักตอง ผักที่ฉีดยาฆ่าแมลง ขาม เป็นต้น แต่จะกินอาหารที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ปลา กบ แอ้ง ผักผลไม้ที่ปลูกเองแบบธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ นางโน้เชื่อว่าทำให้ตนเองแข็งแรงจนไม่เคยเจ็บป่วยและไม่เคยไปรักษาที่โรงพยาบาล ส่วนการไม่กินเนื้อวัวเนื้อควายนั้น นางโน้บอกว่าเกิดจากความสงสารและเชื่อว่าวัวควายก็มีจิตใจเช่นเดียวกับคน แม้ว่าสมาชิกในครอบครัวและหมอลำคนอื่น ๆ ไม่มีพฤติกรรมในลักษณะเช่นนี้ แต่นางโน้ก็ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และยังคงลักษณะของตนเองมาได้ตั้งแต่เด็กจนปัจจุบัน ทำให้ผู้อื่นมีความรู้สึกที่นางโน้ต่างไปจากคนทั่วไป มีความศักดิ์สิทธิ์มาก และเห็นจากการเป็นผู้มีสุขภาพดีของนางโน้ ทำให้ผู้ป่วยที่มารักษามีความมั่นใจ

(5) การให้ความสำคัญกับอาชีพของชาวบ้าน เนื่องจากหมอลำมีฟ้ามีอาชีพหลักคือการทำนา ผู้ป่วยที่มารักษาส่วนใหญ่ก็เป็นชาวนาหรือเป็นลูกหลานของชาวนา ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสำคัญ เมื่อใดที่เกิดฝนแล้ง ชาวนาก็ไม่ได้ทำนาและได้ผลผลิตไม่ดี นางโน้จะถือโอกาสทำนายฝนในพิธีลงช่วงทุกปี ซึ่งเป็นเรื่องที่ลูกศิษย์ให้ความสำคัญมาก เมื่อลูกศิษย์เห็นความสามารถในการทำนายฝนของนางโน้แล้ว ก็ยิ่งศรัทธาต่อนางโน้มาก และเตรียมตัวเตรียมใจที่จะรับสภาพเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในฤดูกาลที่จะมาถึงได้

(6) อายุ การศึกษาครั้งนี้ พบว่าหมอลำมีฟ้าเป็นผู้หญิงทั้งหมดที่แต่งงานและมีลูกแล้ว หมอคนหนึ่งได้พูดถึงความยากลำบากของการทำหน้าที่หมอลำมีฟ้าว่า "ลูกยังเล็กอยู่จึงไปรักษาผู้ป่วยที่อื่นไม่ได้ ต้องเลี้ยงลูกและทำงานในครอบครัว" อายุของผู้ที่จะสามารถทำหน้าที่ได้เต็มที่จึงอยู่ประมาณ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นวัยที่หมดประจำเดือน จึงไม่มีลูกเล็ก ๆ ให้คอยเลี้ยงดู ส่วนงานบ้าน และงานในไร่นา ก็มีลูกหลานที่เข้ามารับผิดชอบแทน จึงเป็นผู้ที่มีภาระงานในครอบครัวน้อย สามารถมีเวลาว่างที่ไปรักษาผู้ป่วยได้ โดยเฉพาะนางโน้เป็นผู้สูงอายุมาก (82 ปี) และยังมีสุขภาพดี หมอที่มีอายุยืนทำให้ผู้ป่วยมั่นใจในการรักษาพยาบาลของนางโน้

7.1.2 ปัจจัยทางเครือญาติ

นางโน้มีลักษณะของเครือญาติที่สนับสนุนให้นางโน้เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดและดึงผู้ป่วยจำนวนมาก ที่สุดให้มารักษาในหมอลำมีฟ้ากลุ่มเดียวกันดังต่อไปนี้

(1) มีญาติเป็นผู้นำชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้นว่าพ่อของนางโนมีตำแหน่งเป็นกำนันคนแรกในตำบล และมีผู้คนให้ความเคารพนับถือมาก นอกจากนั้นญาติคนอื่น ๆ เช่นน้องชาย สามี ลูกเขย ก็เป็นผู้นำชุมชนคือเป็น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้า และหมอพราหมณ์ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าตระกูลของนางโนเป็นตระกูลของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อของนางโนซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อนางโนมากที่สุด ต่อมาเมื่อนางโนมีลูกชายเพียงคนเดียว ก็ได้ส่งไปอยู่กับพ่อของตนเองเพื่อให้คอยอบรมสั่งสอนและลูกชายก็ได้ช่วยเหลือเลี้ยงวัวควายให้ด้วย แม้ว่าในช่วงนั้นพ่อของนางโนจะไม่มีภรรยาใหม่ก็ตาม และเมื่อพ่อของนางโนถึงแก่กรรมได้สั่งให้ลูกหลานจัดงานทำบุญให้ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสามของทุกปี ซึ่งตรงกับวันเกิดของตนเอง และทำให้ลูกหลานมีโอกาสได้มาอยู่รวมกัน โดยมีลูกสาวคนสุดท้องเป็นผู้ดำเนินการ นางโนได้ไปช่วยในงานวันเกิดทุกปีจนเมื่อตนเองได้เป็นหมอลำผีฟ้าแล้วก็ไม่ได้ไปร่วมงานดังกล่าวอีก เพราะครูบาอาจารย์ที่เป็นหมอลำผีฟ้าได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว นางโนได้เข้ามาเป็นผู้เอาอุสสูงสุดทำให้ต้องจัดงานลงช่วงในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสาม ซึ่งตรงกับวันทำบุญให้ผู้เป็นพ่อ นางโนไม่สามารถไปร่วมงานได้จึงได้แต่ส่งเงินมาช่วยเหลือเท่านั้น

(2) มีญาติพี่น้องจำนวนมาก ดังที่กล่าวมาแล้วว่าพ่อของนางโนมีภรรยาทั้งหมดถึง 6 คน และภรรยาเหล่านี้ก็อยู่กับคนละหมู่บ้าน ดังนั้นพี่น้องของนางโนจึงกระจายกันอยู่ทั่วทั้งอำเภอ เนื่องจากในกลุ่มพี่น้องเหล่านี้ต่างก็มีลูกหลานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก เพราะต้องมาช่วยกันทำบุญให้กับผู้เป็นพ่อทุกปี และพี่น้องของนางโนก็ให้ความนับถือผีฟ้า ตลอดจนมีของรักชาติขึ้นกับนางโนด้วย จึงทำให้ญาติพี่น้องของนางโนเหล่านี้มีโอกาสแนะนำผู้ช่วยในหมู่บ้านของตนเองให้มารักษากับนางโนมากกว่าหมอลำผีฟ้าคนอื่น ๆ และญาติพี่น้องบางคนก็ทำหน้าที่เป็นบริวารซึ่งคล้ายกับประสาสัมพันธ์ของโนนั่นเอง นอกจากญาติพี่น้องของนางโนโดยตรงแล้ว ยังมีญาติพี่น้องของสามี ซึ่งสามีของนางโนมีพี่น้องถึง 9 คน เมื่อแต่งงานแล้วก็ยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จึงทำให้ลูกหลานที่เกิดจากพี่น้องของสามีนางโนส่วนใหญ่ยังอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือหมู่บ้านใกล้เคียง จึงถือได้ว่าตระกูลของสามีนางโนเป็นตระกูลที่ใหญ่ตระกูลหนึ่งในตำบลและพี่น้องลูกหลานส่วนใหญ่ก็มีของรักชาติขึ้นกับนางโนเช่นกัน

(3) มีครอบครัวขนาดใหญ่ นอกจากมีญาติพี่น้องจำนวนมากแล้ว ในครอบครัวของนางโนเองยังมีลูกสาวที่ลูกบ้านอยู่บริเวณใกล้เคียงในคุ่มเดียวกัน ในครอบครัวของลูกสาวยังมีลูกหลานอีกจำนวนมาก ที่ยังคงอาศัยอยู่ในหมู่บ้านและไม่ได้ไปทำงานกรุงเทพฯ

เมื่อมีพิธีลงช่วงจึงพบว่ามียุทธหลานมาช่วยจำนวนมากทั้งการหาอาหารมาเลี้ยงผู้มาร่วมงาน และคอยต้อนรับเชื้อเชิญ เมื่อเปรียบเทียบกับนางพันซึ่งเป็นหมอลำผีฟ้าอีกผู้หญิง นางพันจะอาศัยอยู่เพียง 2 คนกับลูกสาวซึ่งพิการเท่านั้น ส่วนยุทธหลานคนอื่น ๆ จะออกไปทำงานที่ต่างจังหวัด และพี่น้องคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ได้อพยพไปอยู่จังหวัดอุดรธานี นางพันจึงมีญาติพี่น้องในหมู่บ้านน้อยและสมาชิกในครอบครัวก็ไปทำงานที่อื่น เมื่อมีการลงช่วงหลานสาวที่ทำงานรับจ้างอยู่กรุงเทพฯ จะขอแรงงานมาช่วย จึงพบว่าปัจจุบันมีผู้คนมาร่วมงานลงช่วงที่บ้านของนางพันเพียง 30-40 คนเท่านั้น และส่วนมากก็จะมาถวายของแล้วก็จะขอลับบ้านทันที กล่าวได้ว่า ถ้าขนาดของครอบครัวไม่ใหญ่หรือมีสมาชิกในครอบครัวไม่มาก การจัดงานลงช่วงของหมอลำผีฟ้าก็จะทำได้ยาก เพราะต้องอาศัยแรงงานจากสมาชิกในครอบครัวมาช่วยกัน

(4) ฐานะของครอบครัวดี ปัจจุบันการถือครองที่ดินของนางโนมี 34 ไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านคนอื่น ๆ แล้วก็น้อยว่าไม่มากนัก แต่ในสมัยที่นางโนมีอพยพมาใหม่ๆ นางโนมีได้รับที่ดินจากพ่อเป็นจำนวนมาก และสามีก็มีที่ดินอยู่จำนวนมากเช่นกัน เพราะมาจากตระกูลใหญ่ที่ได้จับจองที่ดินในหมู่บ้านนี้มาก่อนใครๆ ดังนั้น ในสมัยที่นางโนมียังสามารถทำนาได้ จึงมีสมบัติเป็นที่น่าสนใจจำนวนมาก แต่เมื่อแบ่งให้ยุทธหลานแล้ว ก็เหลือที่นายน้อยลง ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจึงทำให้นางโนมีสามารถติดตามครูบาอาจารย์ไปรักษาผู้ป่วยตามที่ต้องการ และสามารถทำบุญด้วยจำนวนเงินที่มากได้ นอกจากนั้น ฐานะทางสังคมของครอบครัวของนางโนมียังอยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ พ่อมีตำแหน่งเป็นกำนัน ซึ่งในสมัยก่อนมีอำนาจมาก สามีก็เป็นเจ้าประจำหมู่บ้าน ลูกเขยที่อยู่ด้วยกันก็เป็นหมอพราหมณ์ ทำให้ชาวบ้านต่างให้ความเคารพนับถือครอบครัวนี้มาก่อนที่นางโนมีจะได้เป็นหมอลำผีฟ้า การที่ครอบครัวของนางโนมีทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคมดี จึงให้การพึ่งพาแก่ชาวบ้านได้ในหลายๆ เรื่อง นอกเหนือไปจากการรักษาพยาบาล และเมื่อนางโนมีได้เป็นหมอลำผีฟ้าแล้ว ชาวบ้านก็ได้พึ่งพาครอบครัวนี้ในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นจากด้านอื่นๆ ทำให้นางโนมีได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านมาก

7.1.3 กลยุทธ์ของนางโนมีในการสร้างอำนาจและบารมี

จากข้อมูลทั่วไปของหมอลำผีฟ้า จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของนางโนมีกับหมอลำผีฟ้าคนอื่น ๆ มีประเด็นที่โดดเด่นอยู่ที่กลยุทธ์ต่างๆ ที่นางโนมีได้สร้างบารมีให้เกิดขึ้นกับตนเอง เมื่อนางโนมีสามารถเปลี่ยนกฎของหมอลำผีฟ้าได้เอง ช่วยให้นางโนมีมีอำนาจมากขึ้นใน

หมอลำผีฟ้ากลุ่มนี้ แม้แต่พฤติกรรมส่วนตัวของนางโนก็สามารถก่อให้เกิดบารมีกับตนเองได้ ดังที่กล่าวมาแล้วกลุ่ต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงเหล่านี้แม้ว่าจะเกิดจากเจตนาของนางโนหรือไม่ก็ตาม ได้ส่งผลให้นางโนมีความสามารถในการรักษาพยาบาลมากขึ้น เพราะทำให้ผู้ป่วย และครอบครัวยอมรับการรักษาพยาบาลของนางโนได้ง่ายขึ้น และมั่นใจต่อการรักษา ซึ่งกลุ่ต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1) ทำให้ตนเองมีลำดับอาวุโสสูงที่สุดในหมอลำผีฟ้ากลุ่มนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหมอลำผีฟ้าด้วยกันเปรียบเสมือนความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ต้องมีลำดับความอาวุโส ซึ่งไม่นับจากอายุ แต่นับจากจำนวนปีที่เป็หมอลำผีฟ้า หลังจากทีนางโนเป็นหมอลำผีฟ้าได้เพียง 6 ปี (ประมาณ พ.ศ.2511) ก็มีความมั่นใจในวิธีการของตน และเริ่มตำหนิผู้อื่นว่าทำผิดกฎของหมอลำผีฟ้า ซึ่งต้องเริ่มต้นการเป็นหมอลำผีฟ้าใหม่ในที่สุด แม้นางโนจะได้เป็นหมอลำผีฟ้าภายหลังหมอลำผีฟ้าบางคน ก็ทำให้นางโนเลื่อนขึ้นเป็นหมอลำผีฟ้าในลำดับก่อนใครๆ เพราะคนอื่นๆต้องทำการเริ่มต้นใหม่ การเปลี่ยนลำดับอาวุโสดังกล่าวจึงทำให้นางโนมีอำนาจมากที่สุด ซึ่งหมอลำผีฟ้าคนอื่นๆต้องรอคำสั่งจากนางโน จะเห็นได้จากในพิธีการลงช่วง ซึ่งนางโนได้แสดงควมมีอำนาจที่สุดในกลุ่มหมอลำผีฟ้าให้ปรากฏต่อสายตาสงฆ์ทุกคนที่มาร่วมงาน ทำให้ลูกศิษย์เชื่อว่า นางโนเป็นผู้ที่เก่งที่สุดในบรรดาหมอลำผีฟ้ากลุ่มนี้ หรือแม้แต่ในพิธีกรรมอื่น เช่น พิธีปลงพาศั่ว ซึ่งหมอลำผีฟ้าทุกคนจะแสดงบทบาทเป็นนักรบยกกำลังชกต่อยกัน และในที่สุดนางโนก็เป็นผู้ชนะทุกครั้ง จึงทำให้อุศิษย์เข้าใจได้ทันทีว่านางโนมีอำนาจมากที่สุด จนทำให้เกิดความนับถือศรัทธาได้ง่าย

2) การมีคำอธิบายอย่างมีเหตุผลเมื่อตนเองต้องทำผิดกฎ เมื่อนางโนมีความมั่นใจในตนเองสูงและกล้าพูดกล้าทำ เมื่อผู้วิจัยถามถึงพฤติกรรมที่นางโนได้กระทำแตกต่างไปจากครูบาอาจารย์ เช่น รักษาผู้ป่วยในวันพระ คำผู้อื่น หรือเอาของครูบาอาจารย์มาไว้ฮ่านตนเอง นางโนก็จะให้เหตุผลได้อย่างมั่นใจ พฤติกรรมเหล่านี้ แม้ผู้อื่นจะมองดูว่าแปลกไปจากที่ครูบาอาจารย์เคยปฏิบัติมา แต่ก็ไม่ได้ทำให้อุศิษย์ศรัทธานางโนน้อยลง กลับทำให้เกิดความศรัทธาต่อนางโนมากขึ้น เช่นกรณีที่น่าฮ่านของครูบาอาจารย์มารวมกับฮ่านตนเพื่อทำให้ครูบาอาจารย์มาช่วยรักษาผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอีกแรงหนึ่งด้วย เป็นต้น

3) พฤติกรรมที่แปลกไปจากผู้อื่น เช่น พฤติกรรมการบริโภค ที่เลือกกินเฉพาะอาหารจากแหล่งอาหารธรรมชาติ ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ ทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเป็นผู้มีบุญ นอกจากนั้น

ยังสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่ตนเองได้พบเห็น เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งจะ
วิจารณ์ได้อย่างมีเหตุผล การแสดงความคิดเห็นต่อสังคมดังกล่าวจะไม่ปรากฏให้เห็นได้
ง่าย โดยเฉพาะในผู้หญิงสูงอายุในชนบท พฤติกรรมดังกล่าวของนางโน้ จึงถือเป็นเรื่อง
แปลก และเมื่ออยู่ต่อหน้าลูกศิษย์และบริวารก็จะพบว่า มีเฉพาะนางโน้ที่พูดอยู่ตลอดเวลา
ในขณะที่หมอกคนอื่นๆและลูกศิษย์จะเป็นฝ่ายฟังมากกว่า

พฤติกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาจึงเปรียบเสมือนว่าเป็นกลยุทธ์ที่สร้างบารมีให้กับนางโน้
ทำให้คนอื่นไม่กล้าว่ากล่าว และจะยอมให้ตลอด กลยุทธ์ดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นโดยความตั้งใจ
ที่จะให้ตนเองมีบารมีหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ได้สร้างความศรัทธาต่อผู้ที่ได้พบเห็นหรือได้ยินได้
ฟังมาไม่มากนักน้อย ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวเกิดจากสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวของนางโน้เอง
ดังที่กล่าวมาแล้วว่า พ่อของนางโน้เป็นกำนันคนแรกของตำบล สามียของนางโน้เป็นเจ้าคน
แรกของหมู่บ้าน การเกิดมาในครอบครัวของผู้นำ จึงทำให้นางโน้ได้เรียนรู้ซึมซับเอากลยุทธ์
ดังกล่าวโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวได้อีกทางหนึ่งว่า นางโน้มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำ อย่าง
ไรก็ตาม สำหรับผู้หญิงในชนบทสมัยก่อน มีโอกาสที่จะเป็นผู้นำได้น้อย โดยเฉพาะผู้นำทาง
การเมืองและทางศาสนา ดังนั้นนางโน้จึงเลือกที่จะเป็นผู้นำทางด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งมิ
มีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีฟ้าเปิดโอกาสไว้ให้ เพราะเมื่อพิจารณาการรักษาพยาบาลของ
หมอพื้นบ้านประเภทอื่น เช่น หมอยาสมุนไพร หมอพราหมณ์ และหมอธรรม ส่วนใหญ่ก็จะ
เป็นได้เฉพาะเพศชาย ซึ่งต้องใช้ความรู้จากพุทธศาสนาประกอบ และเรียนรู้ได้จากการ
บวช ที่ผู้หญิงไม่สามารถทำได้ การเป็นหมอลำผีฟ้าจึงเหมาะสมที่สุดที่สามารถทำให้นางโน้
ได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำออกมาได้อย่างเต็มที่นั่นเอง

และในการสร้างบารมีให้เทียบเท่ากับเพศชายก็คือ ในสังคมไทยผู้ชายสามารถสร้าง
สมบารมีตนเองได้จากการบวชเป็นพระ ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญที่ได้บารมีมากที่สุด ส่วน
ผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระได้ ดังนั้น เมื่อนางโน้ต้องการสร้างบารมี จึงต้องทำบุญโดย
การให้ทานเป็นกิจวัตร กล่าวคือเงินที่ได้จากการลงช่วงจะถูกนำมาใช้ทำบุญต่างๆ ซึ่งเป็นที่
เข้าใจของลูกศิษย์ว่าการให้เงินกับนางโน้ ก็เปรียบเสมือนการทำบุญอย่างหนึ่ง และนางโน้
ก็จะบอกกับลูกศิษย์เสมอว่าจะนำเงินที่ได้มาไปทำบุญแทนลูกศิษย์ ตามความเชื่อที่ว่าผู้ที่ทำบุญ
มากก็จะมีบารมีและได้รับความศรัทธามาก ดังนั้นเมื่อลูกศิษย์ต้องการทำบุญกับพระก็จะทำบุญ
ผ่านหมอลำผีฟ้า แม้ว่าหมอลำผีฟ้าจะไม่ใช้พระแต่ก็ทำหน้าที่ในการทำบุญเช่นเดียวกับพระ

จึงพบว่า มีลูกศิษย์บางคนกราบนางโน้ถึง 3 ครั้ง เช่นเดียวกับการกราบพระ ซึ่งลูกศิษย์เหล่านี้เชื่อว่า หมอลำผีฟ้าจะเป็นตัวแทนของพระนั่นเอง การเป็นหมอลำผีฟ้าจึงเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้หญิงอย่างเช่นนางโน้ มีโอกาสได้สร้างบารมีและเป็นผู้ให้ได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วสาเหตุที่ทำให้นางโน้อยากเป็นหมอลำผีฟ้า นั้น น่าจะมาจากอิทธิพลของพ่อที่เป็นกำนันกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่นางโน้นำมาใช้ ต่างก็ทำให้นางโน้มีอำนาจบารมีมากขึ้น ซึ่งทำให้นางโน้มีบริวารและลูกศิษย์ที่เคารพนับถือและคอยปฏิบัติตามคำสั่งเป็นจำนวนมาก นางโน้ได้รับความพอใจที่ได้เป็นศูนย์กลางของลูกศิษย์และบริวารที่คอยช่วยเหลือคนอื่น ซึ่งถือว่าผู้ที่ช่วยเหลือผู้อื่น โดยเฉพาะผู้บวชนั้นเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ดังนั้น นางโน้จึงถือว่าตนเองสะสมบุญมากกว่าคนอื่น และคาดว่าชาติหน้าจะเกิดมาเป็นผู้ดีได้นอกจากนั้น ยังได้รับประโยชน์จากเงินและผ้าไหมจำนวนไม่น้อย แม้ว่าจะรับเงินได้ปีละ 2 ครั้งเท่านั้นก็ตาม รายได้ส่วนนี้นางโน้สามารถนำมาจุนเจือครอบครัวได้

7.1.4 วิธีการรักษาพยาบาล

วิธีการรักษาพยาบาลของนางโน้ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวิธีการรักษาของหมอลำผีฟ้ารายอื่นในกลุ่ม ก็เป็นปัจจัยที่ดึงดูดผู้ป่วยให้มารับการรักษา กับนางโน้ลักษณะพิเศษดังกล่าวได้แก่

(1) ความสามารถในการผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันในการรักษาพยาบาล ในพิธีกรรมการรักษาของนางโน้นั้น จะพบว่านางโน้ได้นำความเชื่อในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องผี เรื่องศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อทางศาสนาพุทธ ผสมผสานเข้าไปในพิธีกรรมการรักษา เช่นการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคด้วยการบอกว่าสาเหตุการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีชนิดต่าง ๆ หรือการกระทำของเทวดาเบื้องบนที่ลงโทษให้ผู้ป่วยเกิดการเจ็บป่วย ในการรักษานางโน้ได้ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงอำนาจของพุทธศาสนาที่จะมาขับไล่ผีให้ออกไปจากตัวของผู้ป่วย (ตามความเชื่อของชาวบ้านทั่วไปที่เชื่อว่าอำนาจของพระอยู่เหนืออำนาจของผี) เช่นการแต่งกายด้วยผ้าขาวนาค และการนั่งห่มด้วยสไบสีเหลือง การทำพิธีกรรมตัดเวรตัดกรรม ซึ่งเรื่องของเวรกรรมล้วนเป็นความเชื่อทางศาสนาพุทธตามความเข้าใจของชาวบ้าน นอกจากนี้นางโน้ยังบอกกับลูกศิษย์ว่าการให้เงินกับตนในพิธีกรรมช่วงถือว่เป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง เพราะตนจะนำเงินที่ได้ไปทำบุญกับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการทำบุญแทนลูกศิษย์

(2) การสร้างความหลังให้เกิดขึ้นในพิธีกรรม ในพิธีกรรมการรักษาของนางโน้จะมี การสร้างความซับซ้อนปรากฏให้เห็นในพิธีกรรมโดยการประกอบพิธีกรรมที่มีขั้นตอนที่หลากหลาย มีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ มากมาย มีกลอนลำที่เป็นภาษาโบราณ ทำให้ผู้ช่วยมีความศรัทธาต่อพิธีกรรมและตัวหมอผีฟ้า สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรมที่แสดงถึงอำนาจของผีฟ้าและอำนาจทางศาสนาพุทธ ต่างก็ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการรักษาพยาบาล ยอมรับความสามารถในการจัดพิธีกรรมของนางโน้ และรู้สึกถึงความหลังของพิธีกรรม เพราะผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมไม่สามารถเข้าใจ และตีความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ทั้งหมด จึงคิดว่าหมอผีฟ้ามีความสามารถพิเศษและมีความศักดิ์สิทธิ์มาก

(3) การวินิจฉัยโรค

(3.1) ความสามารถในการวินิจฉัยโรคได้สอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของผู้ป่วย

จากการศึกษาพบว่าการวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับหมอผีฟ้ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เคยไปพบแพทย์ไม่ค่อยได้รับการอธิบายถึงสาเหตุของโรค นอกจากการบอกผลวินิจฉัย เช่น เป็นไข้หวัด โรคกระเพาะ โรคเบาหวาน วัณโรค ฯลฯ แต่ไม่มีการอธิบายว่าโรคดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรเป็นสาเหตุ ชื่อของโรคไม่ใช่ชื่อสาเหตุของโรค โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากพฤติกรรม และผู้ป่วยก็มีความเข้าใจเพียงการปฏิบัติตามคำสั่งแพทย์คือต้องรับประทานยาให้ถูกต้องตามที่ได้รับมา เท่านั้น ไม่ได้บอกถึงการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากแพทย์มีเวลาให้กับผู้ป่วยน้อย และผู้ป่วยก็ไม่กล้าซักถาม

ส่วนการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้าน เริ่มจากเมื่อผู้ป่วยไปพบหมอจะทำการส่องดูว่าการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากอะไรและควรจะรักษาที่ใด และผลของการส่องดูมักจะพบสาเหตุใหญ่ๆ เช่น เป็นโรคที่เกิดจากผีแปลง ขวัญอ่อน เคราะห์ หรือเป็นเพราะการกระทำของผู้ป่วยเอง ซึ่งเป็นการวินิจฉัยโรคที่ต่างไปจากแพทย์แผนปัจจุบันคือ โรคที่วินิจฉัยจะบอกให้ทราบถึงสาเหตุโดยตรงอันทำให้ผู้ป่วยเข้าใจได้ง่ายและไม่มีชื่อโรคโดยเฉพาะ ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติหรือการแก้ไขที่ผู้ป่วยและญาติสามารถกระทำได้ เช่นในกรณีผู้ป่วยรายหนึ่งนางโน้บอกว่าอาการป่วยเกิดจากผัดผัสนา และผู้ป่วยก็มีโอกาสที่จะกระทำผัดผัสนาได้ เนื่องจากต้องทำงานอยู่ในไร่นาประจำ หลังพิธีกรรม หมอให้ผู้ป่วยและญาติไปเลี้ยงผัสนาแล้ว

พบว่าอาการเจ็บป่วยดีขึ้น การวินิจฉัยดังกล่าวจึงตรงกับวิถีชีวิตประจำวันและสอดคล้องกับ
ความเชื่อตามบริบทแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ของผู้ป่วยมากกว่า ทำให้ผู้ป่วยมีความ
เข้าใจโรคที่เกิดขึ้นได้มากกว่า

(3.2) ความสามารถผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อสมัยใหม่ใน
การวินิจฉัยโรค ในบางครั้งหมอเองก็ยอมรับการวินิจฉัยโรคบางอย่างของแพทย์ และบอก
ผู้ป่วยตามนั้น แต่หมอจะแยกแยะให้ว่าเป็นพฤติกรรมของผู้ป่วยเองซึ่งไม่สามารถรักษาได้
และให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลด้วย ส่วนการรักษาของตนจะช่วยทำให้ผู้ป่วยดีขึ้น

การวินิจฉัยโรคของนางโนไม่ได้ปฏิเสธการวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบัน
และเมื่อคนไข้ได้รับยามาจากโรงพยาบาล นางโนก็จะบอกให้ผู้ป่วยกินยานั้นต่อไป และเมื่อ
ส่งดูแล้วปรากฏว่าไม่ใช่โรคผีแปลง นางโนก็จะแนะนำวิธีปฏิบัติตัวของผู้ป่วยให้ เช่น การ
กินยาจนหรือยาบำรุง เพราะนางโนเชื่อว่า การเจ็บป่วยเกิดจากหลายสาเหตุผสมผสานกัน
ผู้ป่วยคนหนึ่งจะมีทั้งโรคที่เกิดจากการกระทำของตนเอง โรคที่เกิดจากผีแปลง โรคที่เกิด
จากของแสลง จึงต้องจัดการให้ถึงต้นเหตุของโรคนั้น ๆ ผู้ป่วยจึงจะหาย (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 การวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้านและของ
หมอผีฟ้า

กรณี	แพทย์แผนปัจจุบัน		หมอพื้นบ้านอื่น ๆ		นางโน	
	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ
1	ตับอักเสบ (ผู้ป่วยเข้าใจ ว่าเป็นมะเร็งตับ)	ให้ยากิน	-	หายแล้ว ให้บวช	โรคที่เจ้าตัว ทำผิด	รักษาไม่ได้ ปั้นคันทา

ตารางที่ 22 การวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้านและของ
หมอลำผีฟ้า (ต่อ)

กรณี	แพทย์แผนปัจจุบัน		หมอพื้นบ้านอื่น ๆ		นางโน้	
	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ
2	ไม่ระบุโรค	ให้ยาแก้ แก้ปวด	หมอธรรม มีโรผีนา หมอคู่ ผีนา	เลี้ยงผีนา ให้ใบหา นางโน้	ผีนา นางขอ ผู้ช่วย อยู่ด้วยกัน	เลี้ยงผีนา ให้แต่งงาน
3	เส้นประสาท อักเสบ	ให้ยาเกิน	หมอธรรม ไม่มีอะไร	ให้ไปโรง พยาบาล	เจ้าที่ ผีนา	นิมนต์พระ ขึ้นคันทนา
4	วัณโรค เบาหวาน	กินยา, ฉีดยา	หมอลำทรง (ภู่พระ) ผัดผีป่า	เลี้ยงผีป่า	ผัดของรักษา	ส่งเครื่องเก่า เพื่อขึ้นกับผีฟ้า
5	เส้นโลหิตตีบ	กินยา	หมอคู่ผัด ของรักษา	ให้ไปรักษาของ รักษาตัวเอง	ได้รับสารเคมี ยาปราบศัตรูพืช	ไปหาหมอแก้ แก้ผื่น
6	ไข้หวัด	กินยา, ฉีดยา			กะบูนลม	กินยาผ ฉีดยา จะล่าอาหาร

ตารางที่ 22 การวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้านและของ
หมอลำผีฟ้า (ต่อ)

กรณี	แพทย์แผนปัจจุบัน		หมอพื้นบ้านอื่น ๆ		นางโน	
	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ
7	เบาหวาน	กินยา			ผื่น	
8	ไข้หวัด	กินยา	หมอดูโรค ทางผีฟ้า	ให้ไปหา หมอลำผีฟ้า	ไม่มีผี	กินยาบำรุง
9	โรคชรา	กินยา	หมอดูโรค ทางผีฟ้า	ให้ไปหา หมอลำผีฟ้า	ผีฟ้าอยากให้อยู่กับผีฟ้า	ส่งเครื่องแก้
10	โรคกระเพาะ น้ำท่วมปอด วัณโรค	กินยา ฉีดยา รักษานอน รักษาที่ โรงพยาบาล			ผิของรักษา	กินยา ต่ออายุ ต่อชะตา ดีของรักษา
11	ไข้หวัด	กินยาให้ น้ำเกลือ	หมอดู	ให้รักษากับผีฟ้า	ผิตาบ้าน ผิของรักษา	เลี้ยงตา ส่งเครื่องแก้
12	สงสัยเนื้องอก ในสมอง เบาหวาน	กินยา	หมอธรรม	กินยาโรง พยาบาล สะเดาะห์ เคราะห์	ผิของรักษา	แต่งขันห้ำ, แปด เพื่อขออะมา ปล่อยเรือ

ตารางที่ 22 การวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้านและของ
หมอลำผีฟ้า (ต่อ)

กรณี	แพทย์แผนปัจจุบัน		หมอพื้นบ้านอื่น ๆ		นางโน้	
	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ
13	เบื่ออาหาร หัวใจ ขาดเลือด	กินยา ฉีดยา			ผื่น โรคเจ้าตัว ทำ	ปลูกต้นไม้ที่นา กินยาฝน+ น้ำมะพร้าว+ จันแดง ควักข้าว
14	ตับอ่อนอักเสบ ลมใน กระเพาะ ประสาท	กินยา	หมอธรรม มดลูกอักเสบ หมอคู ขวัญนี้ มีศัตยาโหลง หมอทรง มดลูกอักเสบ ขวัญอ่อน	กินยาสมุนไพร กินยาแก้มดลูก	ท้าวนางอยาก เห็นหน้า โรคเจ้าตัวทำ	ไปลงช่วง กินยามดลูก ยาเจริญ อาหาร ยาระบาย
15	ท้องอืด	กินยา				เอาน้ำมนต์ที่ บ้านหนองแขม มากินห้ามกิน อาหารบางชนิด

ตารางที่ 22 การวินิจฉัยโรคของแพทย์แผนปัจจุบันกับการวินิจฉัยโรคของหมอพื้นบ้านและของ หมอลำผีฟ้า (ต่อ)

กรณี	แพทย์แผนปัจจุบัน		หมอพื้นบ้านอื่น ๆ		นางโน้	
	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ	การวินิจฉัย	คำแนะนำ
					ผีโป่ง แม่กำเร็ด	เลี้ยงผีโป่ง หายแล้วแต่งแก้
16	ลำไส้ไม่ดี เส้นเลือดบวม	กินยา			ผัดผัา	ให้ทำทางออก ของผี

(4) การเปิดกว้างในการรักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วย แม้ว่าผู้ป่วยจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ผู้ที่ไหน มีของรักษาประเภทใดก็ตาม นางโน้จะรักษาผู้ป่วยทุกคนยกเว้นวันพระ เพราะหมอลำผีฟ้ามีข้อจะล้าว่าจะปฏิเสธการรักษาผู้ป่วยไม่ได้ ผู้ป่วยหลายคนไม่ทราบข้อจะล้าต่าง ๆ ของหมอลำผีฟ้ามาก่อนที่จะมารับการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า บางครั้งจึงมีผู้ป่วยมาหานางโน้ในวันพระน้อย นางโน้ก็จะไม่ปฏิเสธ นอกจากเมื่อมีผู้ป่วยมาหานางโน้ในวันพระใหญ่ นางโน้จะอธิบายว่าเป็นข้อจะล้าที่ห้ามล้าเชิญผีฟ้าในวันพระใหญ่ ให้มาหาใหม่วันพรุ่งนี้ นอกจากนั้นนางโน้สามารถรับผู้ป่วยที่มีของรักษาต่างกันได้ก็ได้ เช่นในกรณีที่ผู้ป่วยมีของรักษาขึ้นกับหมอธรรม นางโน้บอกว่า "บ่ผัดของรักษาผัดแต่ปากคน" หมายความว่า อาจจะมีคนมาบอกว่า รักษากับผีฟ้าจะผัดของรักษาและจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นได้ ไม่ควรจะไปรักษากับของรักษาอื่นที่ไม่ใช่ของรักษาของตนเอง แต่นางโน้ไม่เชื่อ และคิดว่าของรักษาใดก็ล้วนช่วยผู้ป่วยทั้งนั้น ถ้าหายแล้วอยากมีของรักษาเป็นประเภทใดก็แล้วแต่ตัวผู้ป่วย ดังนั้นผู้ป่วยที่มาหาจึงไม่ต้องกังวลว่าจะเกิดความขัดแย้งระหว่างความเชื่อเรื่องการรักษาของตน

กับของรักษาประเภทใหม่ ดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้ทุกคนรับการรักษาพยาบาลกับหมอผีฟ้าได้

นอกจากนี้ผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องการแพทย์แผนปัจจุบันสามารถมารับการรักษากับนางโน้ได้โดยไม่เกิดความรู้สึกขัดแย้ง เพราะนางโน้สามารถผสมผสานความเชื่อทั้งสองอย่างในการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคได้ค่อนข้างดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(5) การให้ความสำคัญต่อผู้ป่วย และบริบททางสังคมของผู้ป่วย

สถานที่จัดการพิธีกรรมต้องเป็นบ้านผู้ป่วย เพราะฉะนั้นหมอผีฟ้าต้องไปบ้านผู้ป่วยในทุกกรณี และถามอาการของผู้ป่วยจากผู้ป่วย และครอบครัวของผู้ป่วย โดยเปรียบเทียบกรณีการเจ็บป่วยของผู้อื่น ก่อนที่จะจัดพิธีกรรม หมอผีฟ้าใช้เวลามากในการปรึกษาหารือเรื่องการเจ็บป่วย และปัญหาอื่น ๆ ของผู้ป่วย เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์ของผู้ป่วย พิธีกรรมที่จัดในบ้านผู้ป่วยเปิดโอกาสให้บริบททางสังคมของผู้ป่วย เช่นญาติและเพื่อนบ้านทราบ ว่าผู้ป่วยรายนี้มีการเจ็บป่วยจริง ๆ และต้องการช่วยเหลือเพื่อให้หาย ฉะนั้นพิธีกรรมทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าตัวเองมีความสำคัญในบริบททางสังคมโดยได้รับความอบอุ่น การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำของหมอพื้นบ้านเฉพาะ แพทย์แผนปัจจุบันขาดโอกาสที่ให้ความสำคัญต่อผู้ป่วย และโดยเฉพาะต่อบริบททางสังคมของผู้ป่วย

(6) ประสิทธิภาพของการรักษาพยาบาล

หลังจากการทำพิธีกรรมธรรมดาผ่านไป เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้วก็จะทำพิธีส่งเครื่องเก่า และผู้ป่วยที่หายก็ไม่ได้หมายความว่าเกิดจากการรักษาของหมอผีฟ้าแต่อย่างใด แต่หมายความว่า ผู้ป่วยยอมขึ้นอยู่กับผีฟ้า มีของรักษาเป็นผีฟ้า และเป็นลูกศิษย์ของผีฟ้าแล้วเท่านั้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ พิสูจน์ได้ยากว่า การเจ็บป่วยที่หายนั้นเกิดจากการรักษาของหมอผีฟ้าหรือไม่ หรือเกิดจากการรักษาและกินยาจากโรงพยาบาล ซึ่งในส่วนของหมอผีฟ้าและผู้สนับสนุนหมอผีฟ้า เชื่อว่า ถ้าเป็นโรคเปลี่ยนแปลง หมอผีฟ้าที่เก่งสามารถรักษาให้หายได้ แต่ถ้าเป็นโรคที่เจ้าตัวกระทำเองจะรักษาไม่ได้ต้องไปโรงพยาบาล และแม้จะเชื่อเช่นนั้น เมื่อสำริดผีฟ้ามารักษาแล้ว ต่างก็กล่าวกันว่า จะส่งผลต่อยาที่ได้มาจากโรงพยาบาลให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งหมายความว่า หมอผีฟ้าได้ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะกินยา จนทำให้ผลการรักษาดีขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ผู้ป่วยที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นโรคเปลี่ยนแปลงอย่างเดียวและไม่มีโรคที่เจ้าตัวกระทำเองแล้ว ส่วนใหญ่จะมีการปวดศีรษะ กินข้าวไม่ได้ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง เมื่อไปที่โรงพยาบาลแพทย์ก็ไม่ได้ระบุโรค ผู้ป่วยเหล่านี้จะรักษาโดย

กับของรักษาประเภทใหม่ ดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้ทุกคนรับการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้าได้ นอกจากมีผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องการแพทย์แผนปัจจุบันสามารถมารับการรักษากับนางโน้ได้โดยไม่เกิดความรู้สึกขัดแย้ง เพราะนางโน้สามารถผสมผสานความเชื่อทั้งสองอย่างในการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคได้ค่อนข้างดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(5) การให้ความสำคัญต่อผู้ป่วย และบริบททางสังคมของผู้ป่วย

สถานที่จัดการพิธีกรรมต้องเป็นบ้านผู้ป่วย เพราะฉะนั้นหมอลำผีฟ้าต้องไปบ้านผู้ป่วยในทุกกรณี และถามอาการของผู้ป่วยจากผู้ป่วย และครอบครัวของผู้ป่วย โดยเปรียบเทียบกรณีการเจ็บป่วยของผู้อื่น ก่อนที่จะจัดพิธีกรรม หมอลำผีฟ้าใช้เวลามากในการปรึกษาหารือเรื่องการเจ็บป่วย และปัญหาอื่น ๆ ของผู้ป่วย เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์ของผู้ป่วย พิธีกรรมที่จัดในบ้านผู้ป่วยเปิดโอกาสให้บริบททางสังคมของผู้ป่วย เช่นญาติและเพื่อนบ้านทราบ ว่าผู้ป่วยรายนี้มีอาการเจ็บป่วยจริง ๆ และต้องการช่วยเหลือเพื่อให้หาย ฉะนั้นพิธีกรรมทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าตัวเองมีความสำคัญในบริบททางสังคมโดยได้รับความอบอุ่น การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำของหมอพื้นบ้านเฉพาะ แพทย์แผนปัจจุบันขาดโอกาสที่ให้ความสำคัญต่อผู้ป่วย และโดยเฉพาะต่อบริบททางสังคมของผู้ป่วย

(6) ประสิทธิภาพของการรักษาพยาบาล

หลังจากการทำพิธีกรรมธรรมดาผ่านไป เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้วก็จะทำพิธีส่งเครื่องแก้ และผู้ป่วยที่หายก็ไม่ได้หมายความว่าเกิดจากการรักษาของหมอลำผีฟ้าแต่อย่างเดียว แต่หมายความว่า ผู้ป่วยยอมขึ้นอยู่กับผีฟ้า มีของรักษาเป็นผีฟ้า และเป็นลูกศิษย์ของผีฟ้าแล้วเท่านั้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ พิสูจน์ได้ยากว่า การเจ็บป่วยที่หายนั้นเกิดจากการรักษาของหมอลำผีฟ้าหรือไม่ หรือเกิดจากการรักษาและกินยาจากโรงพยาบาล ซึ่งในส่วนของหมอลำผีฟ้าและผู้ที่นับถือหมอลำผีฟ้า เชื่อว่า ถ้าเป็นโรคผีแปลง หมอลำผีฟ้าที่เก่งสามารถรักษาให้หายได้ แต่ถ้าเป็นโรคที่เจ้าตัวกระทำเองจะรักษาไม่ได้ต้องไปที่โรงพยาบาล และแม้จะเชื่อเช่นนั้น เมื่อลำเซอผีฟ้ามารักษาแล้ว ต่างก็กล่าวกันว่า จะส่งผลต่อยาที่ได้มาจากโรงพยาบาลให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งหมายความว่า หมอลำผีฟ้าได้ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะกินยา จนทำให้ผลการรักษาดีขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ผู้ป่วยที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นโรคผีแปลงอย่างเดียวและไม่มีโรคที่เจ้าตัวกระทำเองแล้ว ส่วนใหญ่จะมีอาการปวดศีรษะ กินข้าวไม่ได้ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง เมื่อไปที่โรงพยาบาลแพทย์ก็ไม่ได้ระบุโรค ผู้ป่วยเหล่านี้จะรักษาโดย

หมอลำผีฟ้าแล้วได้ผลดี และเชื่อว่าประสิทธิภาพของการรักษาเกิดจากหมอลำผีฟ้าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเมื่อไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้ว ต่างบอกว่าไม่ได้รับการเอาใจใส่จากแพทย์เท่าที่ควร

หลังเสร็จพิธีกรรมเสร็จลง ยังคงหลงเหลือบรรยากาศที่อบอุ่นและสนุกสนาน คนที่มาร่วมพิธีทุกคนยิ้มแย้ม และจิตใจที่ผู้ป่วยหายแล้วได้มาเป็นกลุ่มเดียวกันกับพวกตน เมื่อถึงการลงช่วงผู้ป่วยรายนี้ก็มาร่วมงานพร้อมกับบริวารในหมู่บ้านเดียวกันด้วย

เพื่อให้การอธิบายเรื่องประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาลเกิดความชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยจะได้เสนอกรณีตัวอย่างบางกรณีที่หมอลำผีฟ้าประสบผลสำเร็จในการรักษาพยาบาล และกรณีที่ประสบผลสำเร็จในการรักษาพยาบาล

1) ตัวอย่างกรณีที่การรักษาประสบผลสำเร็จ

กรณีผู้ป่วยเป็นหญิงอายุ 67 ปี สามีเสียชีวิตมาแล้ว มีบุตร 9 คน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับลูกสาวคนสุดท้องกับหลานอีก 2 คน ส่วนลูกชายไปรับจ้างทำสวนที่ต่างจังหวัด ลูกอีก 8 คนอพยพไปอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอื่นกันหมด เนื่องจากไม่มีที่นาทำ ต้องเช่านาจำนวน 5 ไร่เป็นที่ทำกิน ถือว่าเป็นครอบครัวที่ฐานะยากจน มีรายได้จากลูกชายที่ส่งเงินมาให้ทุกเดือนเท่านั้น

ผู้ป่วยเป็นไข้ต่อเนื่องมา 1 เดือน เคยไปรักษาที่อำเภอเวียงน้อยและอำเภอพล หมอบอกว่าเป็นอาการของคนวัยชรา และให้ยาแก้ไขมากิน แล้วไปรักษาที่สถานีนามัยเพื่อต้องการให้หมอให้น้ำเกลือเสียเงินไป 360 บาท และฉีดยาแก้ปวดเข็มละ 40 บาท แต่ก็ไม่หาย จึงไปหาหมอบอกว่าป่วยจากผีฟ้าและแนะนำให้มาหานางโน้ พอดีเพื่อนบ้านที่เป็นตอกรู้จักกับนางโน้ จึงพาผู้ป่วยกับลูกสาวมา

ในพิธีกรรมนางโน้บอกว่า "ผู้ป่วยไปเลี้ยงวัวควายแล้วไม่ยอมกินข้าวเอง ก็เลยเป็นไข้ ไม่ได้เกิดจากผีฟ้าแต่อย่างใด จะหายอยู่แล้ว" เมื่อถึงช่วงพ้อนในพิธีกรรม ผู้มาร่วมพิธีลุกขึ้นพ้อนกันมาก ทำให้ผู้ป่วยอยากพ้อนแต่ก็ลุกขึ้นไม่ได้ โดยบอกว่า "คนอื่นบินกันหมดแล้วแต่ตนเองบินไม่ได้ และไม่มีใครรอตนเอง" นางโน้จึงบอกว่าผีฟ้าอยากให้อยู่กับพ่อแม่ (ผีฟ้า) เมื่อมาอยู่ด้วยจะทำให้หาย ดังนั้นหลังจากพิธีกรรมธรรมคาเพียง 2 สัปดาห์ผู้ป่วยก็กินข้าวได้ แข็งแรงขึ้น จึงทำพิธีส่งเครื่องแก้ว นางโน้เสี่ยงดูผลออกมาดีหมด และเมื่อถึงช่วงพ้อนก็สามารถลุกขึ้นพ้อนได้ โดยผู้มาร่วมพิธีคนอื่นๆช่วยกันพุงขึ้น คนที่มาร่วมพิธีต่างก็ให้กำลังใจผู้ป่วย ในที่สุดผู้ป่วยก็ลุกขึ้นพ้อนได้อย่างสนุกสนาน บริวารคนหนึ่งถามนางโน้ว่า

น้องใหม่คนนี้ชื่ออะไร นางโน้บอกว่าชื่อสุมิน ซึ่งเป็นชื่อท้าวนางของผู้ป่วย

กรณีผู้ป่วยเป็นหญิงอายุ 36 ปี มีลูก 4 คน คนโตอายุ 18 ปี คนสุดท้องอายุ 9 ปี ยังเรียนอยู่ชั้นป.3 สามมีและลูกอีก 3 คนไปทำงานที่กรุงเทพฯ โดยปกติผู้ป่วยจึงอาศัยอยู่กับลูกเพียง 2 คน มีพี่น้าอยู่ 5 ไร่ ผลผลิตไม่พอกิน ตั้งแต่ผู้ป่วยยังเป็นเด็กมีอาการปวดศีรษะบ่อยมาก กินยา"ทัมใจ"เป็นประจำจนติด มาปีนี้ปวดศีรษะมาก ไปโรงพยาบาลและคลินิกแพทย์แล้วหมอไม่ทราบสาเหตุ ให้เพียงยาแก้ปวดมากินเท่านั้น เคยปวดมากจนต้องนอนที่โรงพยาบาลถึง 2 คืน ไปหาหมอธรรมก็บอกว่าให้ไปหาหมอที่โรงพยาบาล ผู้ป่วยทำงานที่หมู่บ้านไม่ได้ จึงให้สามมีกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านและรับจ้างปลูกบ้านให้ชาวบ้านแทนการทำงานที่กรุงเทพฯ ญาติของสามมีซึ่งเป็นบริวารของผีฟ้าจึงแนะนำให้มาหานางโน้บเสี่ยงดู แล้วบอกว่า ผิดผีนาและผีเจ้าที่ ฉะนั้นต้องให้ออกไปบนคันนาใหม่ และให้มนต์พระมาฉน์จังหัน เมื่อมนต์พระมาแล้วก็ให้น้ำมนต์ให้ดื่มและอาบ ผู้ป่วยเมื่อถูกน้ำมนต์ก็ปวดศีรษะขึ้นมาอีก จึงรีบกลับมาหานางโน้บ นางโน้บจึงบอกว่าให้เสี่ยงพระเท่านั้นไม่ได้บอกให้ไปอาบน้ำมนต์มันผิดของรักษา ดังนั้น ก่อนที่จะทำพิธีส่งเครื่อง แก้วจึงได้ทำพิธีขอจะมาต่อผีฟ้า ที่ผีฟ้าได้โกรธสามมีผู้ป่วยที่พาผู้ป่วยไปอาบน้ำมนต์และพาไปรักษาที่อื่นๆหลายที่ สามมีก็ยอมรับผิด และเอาเครื่องแก้วไปทิ้งที่นา นางโน้บอกว่าเป็นสามมีภรรยากันอย่างเดียวกัน ต้องพูดกันดีๆ นอกจากนั้นคันนาที่ยังไม่ออกไปบนนั้นก็ให้รีบออกไปทำ เมื่อปฏิบัติตามผู้ป่วยก็อาการดีขึ้น ทำให้ผู้ป่วยมาขึ้นกับผีฟ้าและยีนต์ที่จะ ไปลงช่วง ทั้งที่ก่อนหน้านี้ผู้ป่วยขึ้นอยู่กับหมอธรรม แม่ของผู้ป่วยก็เริ่มนับถือผีฟ้าด้วย

กรณีรายนี้ไม่แน่ใจว่าจะหายขาดหรือไม่ แต่ในหมู่บ้านที่ผู้ป่วยอยู่มีบริวารของผีฟ้าอยู่หลายคน ซึ่งสามารถช่วยกันดูแลผู้ป่วยอยู่เสมอ กรณีนี้น่าจะเกิดจากผู้ป่วยคิดมาก และอยู่ในสภาพเดียวกันกับรายที่กล่าวมา เนื่องจากสามมีและลูกๆไม่ได้ช่วยด้วย และชาวบ้านก็ประณามผู้ป่วยว่าเป็นคนอายุยังน้อยแต่ทำ เป็นปวดศีรษะบ่อยๆเพราะเป็นคนขี้เกียจทำงาน พิธีกรรมได้ให้โอกาสผู้ป่วยประกาศให้เพื่อนบ้านรู้ว่าตนเองเป็นผู้ป่วยจริง ซึ่งสามารถช่วยด้านจิตใจให้ผู้ป่วยสู้ทนกับเพื่อนบ้านได้ ผู้ป่วยได้รับความอบอุ่นใจจากเพื่อนบ้านและครอบครัวอีกครั้ง โดยเฉพาะสามมีเมื่อมาอยู่บ้านก็ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น นางโน้บจึงบอกเป็นนัยๆว่า เมื่อสามมีมาอยู่บ้านต้องให้อาใจใส่ภรรยา อย่าดูต่ำหรือได้เอียงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครอบครัวและเพื่อนบ้านช่วยกันดูแลผู้ป่วยอันเป็นสภาพที่ผู้ป่วยไม่เคยได้รับมาก่อน ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น

2) ตัวอย่างกรณีการรักษาไม่ประสบผลสำเร็จ

กรณีผู้ป่วยเป็นหญิงอายุ 63 ปี มีลูก 2 คน คนหนึ่งแต่งงานแล้วไปอยู่ต่างจังหวัด อีกคนหนึ่งแต่งงานกับตำรวจ แต่ยังคงอยู่กับผู้ป่วยในขณะที่สามีคนนี้อย่างงานต่างจังหวัดเช่นกัน ในครอบครัวจึงมีผู้ป่วย สามี ลูกสาวและลูกของลูกสาวอีก 3 คน ผู้ป่วยมีอาการ นอนไม่หลับ กินข้าวไม่ได้ ไปรักษาที่โรงพยาบาลและคลินิกแล้วไม่พบสาเหตุที่ชัดเจน เมื่อของรักษาอยู่กับนางโนจึงพากันมาหานางโนให้ทำพิธีกรรมในการรักษา ในพิธีกรรมธรรมดานางโนบอกว่าผีนาโกรธเพราะสามีของผู้ป่วยไปตัดต้นไม้ อยากให้ปลูกต้นไม้คืน สามีผู้ป่วยจะยอมทำตาม แต่นางโนซึ่งในขณะนั้นมีผีฟ้าเข้าทรงอยู่ แสดงอาการโกรธออกมาและบอกว่า "ที่พูดว่ายอมนั้นเป็นการพูดแต่ปากเท่านั้น ใจจริงคิดว่าจะปลูกไหม" เมื่อนางโนเสียงไซ้ในมือ ไซ้ไม่ลุกขึ้น จึงบอกว่า "อายุไม่ยาว มีโรคติดตัว" เพราะทำหมันมาตั้งแต่อายุ 34 ปี ทำให้เลือดลมเดินไม่ดีมีปัญหาเกี่ยวกับหัวใจ เมื่อโยนขันขวิดก็โยนให้สามี ผู้ป่วย หลังพิธีกรรมนางโนจึงให้สามีผู้ป่วย "ควักข้าว" ให้ผู้ป่วยด้วย

บรรยากาศในพิธีกรรมมีความตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากผีฟ้าโกรธ และไม่เชื่อว่าสามีผู้ป่วยจะยอมปฏิบัติตามคำแนะนำจริงๆ แม้จะบอกว่ายอมก็ยังไม่เชื่อ หลังจากทำพิธีกรรมไม่กี่วันผู้ป่วยก็ต้องไปนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลถึง 4 คืน แล้วได้พบหมอพื้นบ้านคนหนึ่งซึ่งโรงพยาบาลจึงเชิญให้ไปรักษา หมอพื้นบ้านคนนี้เรียกว่า "นางธรรม" ซึ่งเป็นหญิงและมีพระมาเทียม ชาวบ้านจะเรียกว่าหลวงพ่อนางธรรม เมื่อรักษาหมอนางธรรมได้บอกว่า "ผีนาผูกขว้ผู้ป่วยซึ่งเป็นพี่น้องชายที่ตายไปแล้ว 2-3 ปีแต่ยังอยู่ที่นาผิงขว้ผู้ป่วยเอาไว้" จึงทำน้ำมันต์ให้ผู้ป่วยดื่ม หลังจากนั้นอาการของผู้ป่วยก็ดีขึ้น ผู้ป่วยจึงเปลี่ยนของรักษาจากนางโนมาเป็นนางธรรมแทน

ผู้ป่วยรายนี้มีประวัติการเปลี่ยนของรักษาย่อย ก่อนเคยขึ้นกับหมอลำภูพระ ต่อมาก็เปลี่ยนมาขึ้นกับผีฟ้าซึ่งมีนางโนดูแลอยู่ และต่อมาก็เปลี่ยนมาขึ้นกับนางธรรมในที่สุด แสดงให้เห็นจิตใจของผู้ป่วยที่ไม่มั่นคงว่าของรักษาประเภทใดจะดูแลผู้ป่วยได้ดี และไม่มีการปฏิบัติตัวเป็นลูกศิษย์อย่างจริงจัง ปัญหาของผู้ป่วยอยู่ที่ไม่มีที่พึ่งทางจิตใจที่แน่นอน

กรณีนี้ดังกล่าวถือว่าเป็นการรักษาของนางโนที่ไม่ประสบผลสำเร็จ แต่เมื่อพิจารณาการวินิจฉัยโรคระหว่างนางโนกับนางธรรมแล้ว แม้จะคล้ายกันแต่ก็เห็นได้ชัดว่าการวินิจฉัยโรคของนางธรรมนั้นมีรายละเอียดมากกว่านางโน โดยพูดถึงน้องชายของผู้ป่วยผู้ที่ตายไป

แล้ว และสนิทกับผู้ป่วยมากโดยไม่พูดถึงความผิดของผู้ที่มีชีวิตอยู่คือสามีของผู้ป่วย แต่นางโน่พูดถึงเฉพาะความผิดของสามีผู้ป่วย อาจทำให้สามีผู้ป่วยไม่พอใจหรืออับอาย และไม่ยอมทำตามอย่างจริงจัง แต่การวินิจฉัยของนางธรรมชาติอ้างถึงผู้ที่ตายไปแล้วทำให้ครอบครัวของผู้ป่วยยอมรับได้มากกว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าผู้ป่วยจะหายหรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจต่อการวินิจฉัยของหมอ ที่ตนเองและครอบครัวจะสามารถปฏิบัติตามได้ อันหมายถึงความเอาใจใส่ที่ครอบครัวจะมีต่อผู้ป่วยได้มากขึ้น และอีกประการหนึ่งลักษณะท่าทีของหมอที่แสดงให้เห็น จะทำให้ผู้ป่วยมีความมั่นใจที่จะหายก็เป็นสาเหตุส่วนหนึ่ง เมื่อนางโน่อายุได้ 82 ปีแล้ว มีกำลังที่จะล่าและพ้อนน้อยลง ทำทางก็ไม่สวยงามจนเป็นที่ประทับใจผู้ป่วย เสียงลาก็ไม่ดังฟังได้ไม่ชัด พ้อนได้ไม่นาน เมื่อเปรียบเทียบกับหมอนางธรรมชาติอายุเพียง 40-50 ปีแล้วแม้ว่าจะไม่มีการล่าและพ้อนก็ตาม แต่ทำทางดูน่าเชื่อถือมากกว่า ทำให้ผู้ป่วยมีความมั่นใจมากกว่า แสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะของหมอควรเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง มีพลังที่จะแสดงออกให้ผู้ป่วยมีความเชื่อถือและมีความมั่นใจด้วย

จากกรณีตัวอย่างที่กล่าวมา จะเห็นว่าปัญหาของผู้ป่วยเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งสภาพของร่างกายและจิตใจ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยและคนอื่น ๆ ในครอบครัวหรือสังคมที่อยู่รอบข้าง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็จะจับคู่สำหรับผู้ป่วยแต่ละครั้งจึงควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับสิ่งแวดล้อม ในกรณีการวิเคราะห์ความเจ็บป่วยในทางการแพทย์พื้นบ้าน (Ethnomedical Model) การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจะผ่านความคิดของผู้ป่วยและครอบครัวในที่สุด จึงจะสามารถเลือกหรือยอมรับการวินิจฉัยของแหล่งรักษาพยาบาลต่างๆ ได้ ดังนั้น การวินิจฉัยโรคจึงถือว่าเกิดขึ้นในบริบททางสังคมวัฒนธรรม ที่มีผู้ป่วยและครอบครัวร่วมอยู่ด้วย และการจะสามารถยอมรับการวินิจฉัยของหมอได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้ป่วย จึงพบว่าในบางครั้ง การไม่ยอมรับการวินิจฉัยของแพทย์แบบวิทยาศาสตร์จะมีให้เห็นอยู่เป็นประจำ อันเกิดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อันเป็นการวินิจฉัยโรคที่ไม่รวมเอาการประเมินผลของผู้ป่วยและครอบครัว เข้าไปด้วย ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งใหม่ที่ครอบครัวของผู้ป่วยไม่คุ้นเคยมาก่อน

ความสำเร็จจากการรักษาของหมอผีฟ้า ก็คือ การข้าพเจ้าเห็นว่าปัญหาผู้ป่วยที่แท้จริงอยู่ตรงไหน และผู้ป่วยและครอบครัวต่างยอมรับได้ตามพื้นฐานความรู้ที่ได้รับมา อย่างไรก็ตาม ความสามารถนี้ย่อมขึ้นอยู่กับตัวหมอผีฟ้าเองว่า จะเป็นผู้ที่มิข้อมูลและสามารถ

วิเคราะห์ข้อมูลของผู้ป่วยได้อย่างละเอียดถูกต้องมากน้อยเพียงใดด้วย และนางโน้ก็เป็น
 ผู้หนึ่งที่มีความสามารถดังกล่าว

โรคที่นางโน้รักษาให้หาย มักมีอาการไม่ค่อยรุนแรง โดยมากมักได้รับการวินิจฉัย
 จากแพทย์แผนปัจจุบันว่าผู้ป่วยไม่ได้เป็นโรคอะไร แต่ผู้ป่วยไม่พอใจต่อการวินิจฉัยของแพทย์
 แผนปัจจุบัน จึงยังแสวงหาวิธีการรักษาพยาบาลประเภทอื่นเช่นการรักษาด้วยหมอลำผีฟ้า
 ผู้ป่วยอีกประเภทหนึ่งได้แก่ผู้ป่วยที่มีอาการหนัก เช่นป่วยเป็นมะเร็ง เป็นต้น ผู้ป่วยไม่คาด
 หวังอะไรมากต่อวิธีการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า แต่ยังอยากได้กำลังใจหรือความอบ
 อุ่นจากครอบครัว หลังเสร็จพิธีกรรมของหมอลำผีฟ้า แม้ว่าผู้ป่วยยังมีอาการเหมือนเดิมก็
 ตาม ผู้ป่วยพอใจที่จะเป็นลูกศิษย์ของหมอลำผีฟ้า เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนด้านจิตใจ โดย
 สรุปลแล้วผลสำเร็จของการรักษาขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ป่วยที่มีต่อหมอลำผีฟ้า

อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะส่วนตัวของหมอลำผีฟ้าที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นบุคลิก
 ภาพและอุปนิสัยส่วนตัว บัณฑิตด้านเครือญาติ กลยุทธ์ในการสร้างอำนาจบารมีของหมอลำผีฟ้า
 ตลอดจนวิธีการรักษาพยาบาลและประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า ล้วน
 เป็นปัจจัยที่ดึงดูดผู้ป่วยให้มารับการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้า จนทำให้นางโน้เป็นหมอลำ
 ผีฟ้าที่มีชื่อเสียง

ชื่อเสียงของนาง การศึกษาครั้งนี้ไม่ทราบจำนวนลูกศิษย์ที่แน่นอนของนางโน้ แต่
 จากการสังเกตการจัดพิธีลงช่วง พบว่านางโน้เป็นผู้ที่มีลูกศิษย์จำนวนมาก กล่าวคือจาก
 การสังเกตการจัดพิธีลงช่วงในเดือน 3 ปี พ.ศ.2537 พบว่ามีลูกศิษย์มาร่วมงานประมาณ
 200 คน และในพิธีลงช่วงเดือน 6 ปีเดียวกัน พบว่ามีลูกศิษย์มาร่วมงานประมาณ 300 คน
 ในจำนวนนี้คาดว่าจะยังมีลูกศิษย์ที่ไม่สามารถมาร่วมงานได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งได้ฝากของมา
 ถวาย และในจำนวนที่มานอกจากลูกศิษย์แล้ว ลูกศิษย์บางคนยังได้พาลูกหลานมาร่วมงาน
 ด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนครั้งที่นางโน้ทำการรักษา
 ผู้ป่วย โดยผู้วิจัยได้เริ่มทำการสังเกตตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2537 ถึงเดือนพฤษภาคม
 พ.ศ.2537 พบว่า นางโน้ได้ทำพิธีรักษาผู้ป่วยถึง 52 ครั้งในเวลา 5 เดือน (ตารางที่
 23) ซึ่งเฉลี่ยประมาณ 2-3 วันจะมีการรักษา 1 ครั้งและจะงดการทำพิธีกรรมในวันพระ

ตารางที่ 23 จำนวนครั้งที่นางโน้ทำการรักษาผู้ป่วย

พ.ศ.2537	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	รวม
จำนวนครั้ง	8	12	13	11	8	52
เฉลี่ย/สัปดาห์	2	3	3	3	2	2.6

ถ้าเปรียบเทียบกับหมอลำผีฟ้าคนอื่นในกลุ่มเดียวกันแล้ว พบว่าจำนวนการรักษาพยาบาลมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก และเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านได้บอกว่า "นางโน้ได้ไปรักษาผู้ป่วยแทบทุกวัน หลังจากนั้นก็มีผู้ป่วยจำนวนลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากนางโน้มีอายุมากและลำพ่อนไม่สวยเหมือนสมัยก่อน การพูดจาก็หลง ๆ ลืม ๆ ซึ่งเป็นอาการของโรคชรา"

โดยปกติแล้ว การทำพิธีรักษาผู้ป่วยนั้น หมอลำผีฟ้าจะต้องเดินทางไปรักษาที่บ้านของผู้ป่วยโดยตรง ยกเว้นในกรณีพิเศษที่ผู้ป่วยไม่ยอมพาหมอไปที่บ้านตนเอง เนื่องจากสาเหตุต่างๆ เช่น หมู่บ้านนั้นห้ามหมอลำผีฟ้าเข้าไปทำพิธีกรรม เพราะมีหมอธรรมอยู่หลายคน เป็นต้น การเดินทางไปยังบ้านผู้ป่วยในสมัยก่อนที่การคมนาคมยังไม่สะดวก ทั้งหมอและผู้ช่วยต้องเดินเท้าไประยะทางหลาย ๆ กิโลเมตร แล้วจะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของผู้ป่วยก่อน 2-3 วันจึงจะเดินทางกลับ และในปัจจุบันแม้การคมนาคมจะสะดวกขึ้นแต่นางโน้ก็มีอายุมากขึ้น จึงทำให้สภาพร่างกายทนไม่ไหวกับการเดินทางไปไหนไกล ๆ นอกจากนั้นเมื่อครอบครัวผู้ป่วยจากหมู่บ้านอื่นมารับนางโน้ไปรักษาก็จะนำรถมารับไป ถ้าเป็นหมู่บ้านในตำบลเดียวกันก็จะไปเข้าเย็นกลับ แต่ถ้าอยู่ตำบลอื่นก็จะไปค้างคืน อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ลักษณะของรถที่มารับมักจะเป็นรถอีแต่น รถไถนา รถสามล้อ รถจักรยานยนต์พ่วง ซึ่งไม่ใช่รถที่ใช้สำหรับนั่งโดยสารเฉพาะ จึงทำให้นางโน้รู้สึกเหนื่อยกว่าปกติ ดังนั้นเมื่อนางไปทำการรักษาก็จะไปพักที่บ้านผู้ป่วยหลายวันรอให้หายเหนื่อยก่อนจึงจะทำพิธีกรรม และเมื่อทำพิธีกรรมเสร็จแล้วและไม่มีการป่วยรายอื่นที่รอคิวอยู่ก็จะพักเหนื่อยอยู่อีกวันจึงจะเดินทางกลับ ดัง

นั้นการเดินทางไปรักษาผู้ป่วยในที่ต่าง ๆ สัปดาห์ละ 2-3 ครั้งสำหรับผู้สูงอายุจึงถือว่าเป็นงานที่หนักมาก

อาณาเขตที่นางโนเดินทางไปรักษาผู้ป่วยนั้นกว้างมาก นอกจากขยายในอำเภอที่นางโนอยู่อาศัยแล้วยังรวมถึงอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอเวียงใหญ่ อำเภอพล และในจังหวัดอื่น ๆ อีก เช่น ชัยภูมิ อุดรธานี บุรีรัมย์ กรุงเทพฯ เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากในสมัยก่อนที่ผู้ป่วยส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลเดียวกันกับนางโน จึงจะสามารถเดินทางไปรักษาได้ แต่ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกขึ้น จึงมีผู้ป่วยจากจังหวัดไกล ๆ ซึ่งมักจะมีญาติพี่น้องอยู่ในตำบลใกล้เคียงกับนางโน ขอให้นางโนเดินทางไปรักษา นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านนางโน พบว่ามีการอพยพครอบครัวเพื่อไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เพราะในบริเวณหมู่บ้านเกิดความแห้งแล้ง ประกอบกับที่ทำกินที่สามารถจับจองได้มีน้อยลง ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้พากันอพยพไปยังอำเภอสร้างคอม อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น ครอบครัวที่อพยพไปแล้วก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องที่อยู่ภูมิลำเนาเดิมอย่างแน่นแฟ้น ยังคงติดต่อไปมาหาสู่ในเรื่องการทำมาหากิน และการปฏิบัติตามประเพณี โดยมาร่วมงานบุญต่างๆอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะอพยพไปอยู่ที่ใดก็ตาม เมื่อมีผู้เจ็บป่วยขึ้นในครอบครัวก็จะมีผู้แนะนำให้กลับมารักษาที่นางโนที่หมู่บ้านเดิม

ในเรื่องชื่อเสียงของนางโนนั้น สามารถสรุปได้ว่า นางโนเป็นผู้มีลูกศิษย์จำนวนมาก และได้ทำการรักษาผู้ป่วยมากกว่าหมอลำฟ้าอื่นในกลุ่มเดียวกัน อีกทั้งอาณาเขตที่นางโนเดินทางไปรักษาผู้ป่วยก็กว้างขวางมาก ดังนั้นนางโนจึงเป็นหมอลำฟ้าที่มีชื่อเสียงมากที่สุดหนึ่ง และความมีชื่อเสียงของนางโนนี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ดึงดูดให้ลูกศิษย์ยังคงมารับการรักษาที่นางโน และยิ่งนางโนมีลูกศิษย์มาก ลูกศิษย์เหล่านั้นก็จะช่วยชักชวนชาวบ้านคนอื่นมารับการรักษาที่นางโนมากขึ้น

7.2 ปัจจัยทางสังคม

7.2.1 การขยายเครือข่ายทางสังคม

หมู่บ้านหนองใหญ่ตั้งขึ้นมาโดยครอบครัวที่อพยพมาจากหมู่บ้านหนองแขมและหมู่บ้าน

ตลาด ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกันที่อพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. 2462 ต่อมาอีกไม่นานที่ดินในบริเวณนี้ก็ถูกจับจองหมดไป จนถึงปี พ.ศ. 2500 ครอบครัวส่วนหนึ่งจึงพากันอพยพไปอยู่จังหวัดอุดรธานีเพื่อจับจองที่ทำกินแห่งใหม่ และผู้ที่อพยพไปแล้วก็ยังมีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กับคนในหมู่บ้านเดิมอยู่ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานบุญประเพณีต่างๆก็จะเดินทางกลับมาเยี่ยมคนในหมู่บ้าน เรียกได้ว่าเป็นเครือข่ายของเครือญาติที่กระจายไปยังจังหวัดอื่น ๆ ดังนั้นขอบเขตบริเวณที่นางโนมีโอกาสได้รักษาผู้ป่วยจึงสอดคล้องกับเครือข่ายของเครือญาติ เมื่อมีเครือญาติขนาดใหญ่และอยู่ในบริเวณกว้าง การมีโอกาสได้รักษาผู้ป่วยของนางโนจึงมีมากเช่นกัน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่นางโนอาศัยอยู่เป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างมีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ และก็จะมีการอพยพออกไปเรื่อย ๆ เช่นกัน เครือข่ายเครือญาติจึงกว้างจนถึงจังหวัดต่าง ๆ ที่มีผู้คนจากหมู่บ้านนี้อพยพออกไปอีก เช่น จังหวัดชัยภูมิ อุดรธานี บุรีรัมย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้มีชื่อเสียงของนางโนขยายกว้างออกไป

7.2.2 การคมนาคม

ปัจจุบันพบว่าในหมู่บ้านมีการคมนาคมสะดวกมากขึ้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา มีการสร้างถนนเข้ามาบ้านหนองใหญ่ และก่อนหน้านั้นก็มีถนนสายอำเภอฟล-แวงน้อย ชาวบ้านหนองใหญ่มักเดินทางไปจับจ่ายซื้อของที่อำเภอฟล เพราะเป็นอำเภอนานาชาติที่มีความเจริญมาก มีรถยนต์โดยสารผ่านไปยังจังหวัดต่างๆมาก โดยเฉพาะเมื่อมีการตัดถนนมิตรภาพจากหนองคาย-กรุงเทพฯ ประมาณปี พ.ศ. 2506 ปัจจุบันชาวบ้านส่วนหนึ่งเริ่มมีรถส่วนตัวกันมาก ทั้งรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เมื่อมีผู้มาขอให้นางโนไปรักษาผู้ป่วยในครอบครัวตนเองก็มักจะนำรถมารับหรือเหมารถรับจ้างให้ไปส่ง จึงพบว่า แม้นางโนจะมีอายุมากแล้วก็ยังสามารถเดินทางไปรักษาผู้ป่วยในที่ไกล ๆ ได้ เพราะสามารถเดินทางได้สะดวก กล่าวได้ว่าเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น จะมีผู้คนอพยพไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น เครือข่ายทางสังคมก็จะขยายออกไป ซึ่งหมายถึงขอบเขตที่นางโนจะได้มีโอกาสไปรักษาผู้ป่วยในที่ไกลจึงมากขึ้นกว่าเมื่อ 40 ปีที่แล้ว ซึ่งถนนหนทางไม่ดีก็จะรักษาผู้ป่วยอยู่เฉพาะหมู่บ้านใกล้เคียงเท่านั้น ความสำเร็จของการรักษาของนางโนที่ขยายวงกว้างขึ้นจึงอาศัยปัจจัยด้านการคมนาคมด้วย

7.2.3 ความสอดคล้องกับความเชื่อของชาวบ้านหนองใหญ่

แม้ชาวบ้านจะนับถือศาสนาพุทธ แต่เนื่องจากวัดประจำหมู่บ้านไม่มีพระสงฆ์มาจำ

พรรษาประจำ หรือที่มักเกิดปัญหากับชาวบ้านอยู่เนืองๆ วัดจึงไม่ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงยังนับถือผีอยู่มาก และเมื่อนางโน้ได้เป็นหมอลำผีฟ้าและได้แสดงพฤติกรรมอันเป็นที่น่าเชื่อถือ นางโน้จึงกลายเป็นศูนย์รวมทางความเชื่อของชาวบ้าน และสามารถรับเงินจากชาวบ้านไปทำบุญในลักษณะ เช่นเดียวกับที่ชาวบ้านทำบุญกับพระสงฆ์ การที่หมู่บ้านไม่มีพระสงฆ์ ทำให้ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องผี และให้ความสำคัญกับนางโน้มากขึ้น

7.2.4 ความสอดคล้องกับความเชื่อของผู้ป่วย

ดังที่กล่าวมาแล้วการวินิจฉัยโรค การแนะนำแนวทางปฏิบัติของผู้ป่วย ความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ต่างก็เกิดจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน คนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันสามารถเข้าใจและตีความหมายได้ในแนวทางเดียวกัน การผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ ในการรักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า สอดคล้องกับการผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ ของชีวิตประจำวันของชาวบ้านในท้องถิ่น เมื่อมีความสอดคล้องระหว่างความเชื่อของหมอลำกับผู้ป่วย การวินิจฉัยโรคก็ถูกต้องมากขึ้น และมีประสิทธิภาพของการรักษาพยาบาลมากขึ้น ฉะนั้นปัจจัยนี้ทำให้นางโน้ทำการรักษาพยาบาลในขอบเขตวัฒนธรรมเดียวกัน กล่าวคือสังคมชนบทในภาคอีสาน

7.2.5 ความเชื่อในการสืบทอดของรักษา

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ชาวบ้านในภาคอีสานส่วนใหญ่มีประเพณีที่สืบทอดเชื้อสายทางฝ่ายหญิง รวมทั้งเรื่องของรักษา ดังนั้นลูกของลูกศิษย์ผีฟ้า ซึ่งมีของรักษาอยู่กับผีฟ้าก็จะกลายเป็นลูกศิษย์ของผีฟ้าโดยอัตโนมัติ จำนวนลูกศิษย์ของผีฟ้า จึงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

7.2.6 ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

ค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้กับหมอลำผีฟ้าได้แก่ ค่ารถไปกลับ ค่าอาหาร ค่าหมอแคน และค่าคายอีก 4 บาท 25 สตางค์ ค่ารถนั้นแล้วแต่ระยะทางจากบ้านหมอถึงบ้านผู้ป่วยจะไกลใกล้เพียงใด ซึ่งครอบครัวผู้ป่วยจะต้องจ้างรถไปรับส่งให้ ส่วนอาหารนั้นแล้วแต่ครอบครัวผู้ป่วยจะทำเลี้ยง ส่วนใหญ่มักเป็นไก่ ที่เลี้ยงไว้เองอยู่แล้ว และค่าจ้างหมอแคนนั้น ถ้าหมอแคนเป็นบริวารที่อยู่หมู่บ้านนั้น หรือหมู่บ้านใกล้เคียง มักจะไม่รับค่าจ้างหรือถ้ารับก็ประมาณ 10 บาท แต่ถ้าเป็นหมอแคนที่จ้างมาจากที่อื่นก็จะจ้างประมาณ 50 บาท โดยสรุปแล้วจากกรณีศึกษาทั้งหมดมีอยู่เพียง 2 ราย ที่บอกว่าค่ารักษาพยาบาลของหมอลำผีฟ้า

แพงกว่าการรักษาที่โรงพยาบาลหรือที่คลินิก เนื่องจากเมื่อรวมค่าใช้จ่ายที่กล่าวมากับการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆในการทำพิธีทั้ง 2 ครั้งพบว่าเป็นเงินถึงประมาณ 1,100 บาท แต่นอกจาก 2 รายนี้ตอบว่ามีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการรักษาที่โรงพยาบาล เพราะการทำพิธีแต่ละครั้งจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 150 บาทเท่านั้น

ผู้ที่บอกว่าค่าใช้จ่ายแพงนั้น เนื่องจากต้องซื้ออุปกรณ์ทุกอย่าง ในขณะที่คนอื่น ๆ สามารถจัดหาเองได้ในหมู่บ้านโดยไม่ต้องซื้อ ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ต้องการรักษากับหมอผีฟ้าไม่ได้มีเฉพาะคนที่ฐานะยากจนเท่านั้น และค่าใช้จ่ายก็ไม่ใช่ตัวกำหนดแหล่งการรักษาพยาบาลเพียงอย่างเดียว และไม่ใช่นายกจนจะไปรักษากับหมอพื้นบ้านเพราะราคาถูก แต่การแสวงหาแหล่งรักษาพยาบาล ขึ้นอยู่กับความเชื่อที่คิดว่าจะทำให้ตนเองหายจากความเจ็บป่วยมากกว่าสาเหตุอื่นๆ ซึ่งจะ เห็นได้จากผู้ที่ยากจนและมีบัตรสงเคราะห์แล้วไปรักษาที่โรงพยาบาลในบางครั้งจะไม่ใช้บัตร เพราะคิดว่ายาที่ได้เป็นยาราคาถูก แต่จะยอมจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อให้ได้ยาที่ดีกว่า เป็นต้น

7.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วย

7.3.1 ประสบการณ์การรักษาพยาบาลของผู้ป่วย

ทั้งหมดกล่าวมาแล้ว สามารถเห็นได้ว่าประสบการณ์การเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาเลือกแหล่งให้บริการรักษาพยาบาลอีกปัจจัยหนึ่ง ระบุว่าผู้ป่วยจะเลือกการรักษาพยาบาลกับแพทย์แผนปัจจุบัน หรือการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านก็ตาม เมื่อมีประสบการณ์ดีต่อหมอหรือวิธีการรักษาพยาบาลนั้น ผู้ป่วยจะเลือกหมอคนนั้นหรือวิธีการรักษาพยาบาลนั้นอีก และไม่เฉพาะเป็นประสบการณ์ของตนเองในการเลือกแหล่งรักษาพยาบาลเท่านั้น ประสบการณ์ดังกล่าวยังสามารถแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ และประสบการณ์ดังกล่าวช่วยให้ผู้ป่วยพิจารณาตัดสินใจเลือกแหล่งรักษาพยาบาลได้ ผู้ที่ผู้ป่วยจะปรึกษาคือครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ซึ่งต่างก็มีวัตถุประสงค์ตรงกันว่าอยากผู้ป่วยให้หายจากการเจ็บป่วย ฉะนั้นจึงพยายามหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิธีการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย และให้ผู้ป่วยพิจารณา

ประสบการณ์ของชาวบ้าน มักจะได้มาจากปรากฏการณ์ที่สามารถมองเห็นได้ เช่น

"นางโน้ล้าแล้วหาย" ตามความเข้าใจของลูกศิษย์ทั่วไป นางโน้ล้าและคู่กับผีฟ้าแล้ว ผู้ป่วยจะหาย การถวายสิ่งที่มีพิธีร้ายต้องการ หรือจะล่าต่าง ๆ ของผู้ป่วย ไม่เป็นตัวที่ทำให้ผู้ป่วยหาย ซึ่งเป็นคำสั่งของนางโน้เท่านั้น ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างอีกกรณีหนึ่ง เช่น คนที่ไปหาเจ้าหน้าที่อนามัย เพื่อได้ยาฉีดมีจำนวนมาก เพราะผู้ป่วยได้รับการฉีดยาแล้ว หายป่วยทันที ซึ่งผลของการปฏิบัติออกมาชัดเจน ฉะนั้นชาวบ้านนิยมไปหาเจ้าหน้าที่อนามัยที่บ้าน ไม่ไปที่สถานีอนามัย เมื่อประสบการณ์เหล่านี้สะสมและผ่านการแลกเปลี่ยนของชาวบ้านหลายคนแล้ว คล้ายเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิธีการรักษาพยาบาล เช่น การฉีดยาดีกว่าหรือแรงกว่าการกินยา หมอลำผีฟ้ารักษาได้โรคผีแมลง เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเลือกแหล่งรักษาพยาบาลอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้ประสบการณ์ส่วนหนึ่งของผู้ป่วยยังมาจากความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังมาก่อน เช่น ลักษณะอาการเช่นไรควรจะเป็นการเจ็บป่วยด้วยการกระทำของภูตผี เทวดา ความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้ป่วยและญาติตัดสินใจมารับการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้าน ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยได้เสนอข้อมูลไปแล้วในเรื่องการแสวงหาแหล่งรักษาพยาบาลของชาวบ้านหนองใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของผู้ป่วยที่มารับการรักษาพยาบาลกับนางโน้

7.3.2 ของรักษาเดิมของผู้ป่วย

จากผู้ป่วยทั้งหมด 16 ราย 8 รายมีของรักษาเป็นผีฟ้าสายนางโน้ อีก 1 รายเป็นหมอลำทรงภูพระ ซึ่งเป็นหมอลำผีฟ้าอีกประเภทหนึ่ง แต่หมอลำทรงภูพระหรือหมอลำทรงภูพระ มีผู้มาเทียบหรือทรงเป็นพระ วีรบุรุษ เจ้าในศาสนาฮินดู ซึ่งต่างก็เป็นเจ้าอยู่บนฟ้า เช่นเดียวกับพญาแถนหรือพญาหลวงของหมอลำผีฟ้า และมีอำนาจเหนือกว่าพญาแถนด้วย และจากข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้พบว่า หมอลำผีฟ้าทั้งสองประเภทมีลักษณะ เช่น เดียวกัน กล่าวคือ มีความคล้ายคลึงกันทั้งเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลูกศิษย์กับหมอ พิธีกรรม สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม ฯลฯ นอกจากนั้น การเปลี่ยนของรักษาจากประเภทใดประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภทหนึ่งนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้เลยโดยไม่ต้องลาออกจากกลุ่มเดิม หรือไม่ต้องนำขันห้าไปถวายฮ่านเพื่อบอกกล่าวผีฟ้าว่าจะลาออกแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากการเปลี่ยนแปลงระหว่างธรรมกับผีฟ้าที่ต้องบอกกล่าวฮ่านก่อนที่จะเปลี่ยนไปขึ้นกับอย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อผู้ป่วยที่มาหานางโน้จำนวน 9 ใน 16 รายมีของรักษาเป็นผีฟ้ามาก่อน ย่อมเคยเห็นหรือเคยได้ยินเกี่ยวกับการรักษา ดังนั้น เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจึงถือว่าหมอลำผีฟ้าเป็นทางเลือกหนึ่งที่ผู้ป่วยนึกถึงพร้อมกับแหล่งรักษาพยาบาลอื่น ๆ เมื่อการเจ็บป่วยเกิดขึ้น

ผู้ป่วยและครอบครัวของผู้ป่วยที่ดูแลของรักษาย่างดี คิดว่าของรักษาคือแหล่งรักษาพยาบาลประเภทหนึ่ง และไปปรึกษากับผู้ดูแลของรักษาย่างเช่นหมอลำผีฟ้า การตัดสินใจการเลือกวิธีการรักษาพยาบาลจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางความเชื่อเช่นของรักษาด้วยเช่นกัน

7.3.3 ผู้ที่แนะนำผู้ป่วยให้มารักษากับหมอลำผีฟ้า

ผู้ที่แนะนำผู้ป่วยให้มารักษากับหมอลำผีฟ้าหรือนางโน ส่วนใหญ่มักเป็นเพศหญิง แม้ว่าจะก่อนที่จะมารักษาหมอลำหรือ"หมอมอ"ที่เป็นเพศชายได้สองคนแล้วแนะนำว่าควรจะรักษากับหมอลำผีฟ้าก็ตาม แต่ผู้ที่แนะนำเชื่อนางโนหรือตัดสินใจว่าให้ไปหานางโนมักเป็นผู้หญิงที่เป็นสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนบ้าน และมักจะเป็นบริวารของผีฟ้าด้วย หรือได้รับคำแนะนำมาจากบริวารของผีฟ้าอีกต่อหนึ่ง ผู้หญิงที่เป็นสมาชิกในครอบครัวผู้ป่วยได้แก่ แม่หรือแม่ใหญ่ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เป็นผู้ตัดสินใจว่าจะให้ผู้ป่วยไปรักษาที่ใด ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่รับผิดชอบการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว และจะคอยหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาการของผู้ป่วยที่เกิดขึ้น ตั้งแต่สาเหตุของการเจ็บป่วย ตลอดจนวิธีการและแหล่งที่สามารถรักษาได้ เป็นต้น

ส่วนตัวผู้ป่วยเองไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงจะไม่ค่อยมีสิทธิ์ในการตัดสินใจเลือกแหล่งรักษา เพราะถือว่าผู้ป่วยมีอาการไม่ปกติ จะคิดอ่านสิ่งใดได้ไม่ดีเท่าผู้ที่คอยดูแลอยู่ อย่างไรก็ตาม ผู้ป่วยที่อาการไม่หนักก็อยากมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแหล่งรักษา โดยเฉพาะผู้ป่วยที่เป็นหญิงส่วนใหญ่มารักษากับนางโนจะตัดสินใจเองว่าอยากจะมาขึ้นอยู่กับ"พ่อแม่" ซึ่งก็คือผีฟ้านั่นเอง บางรายอายุมากกว่า 50 ปี บอกว่าอยากได้ของรักษาที่ดีกว่าเก่า ซึ่งหมายความว่าอยากได้อำนาจที่เหนือธรรมชาติให้มาคุ้มครองชีวิตของตนเอง อันเป็นที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ ส่วนผู้หญิงที่อายุปานกลางจาก 30-50 ปี จะตามใจผู้ที่อายุมากกว่า แต่สามารถแสดงออกได้ในการมีส่วนร่วมที่จะเลือก เช่นบอกว่าไม่ชอบหมอลำคนนั้น หรือชอบเสียงลำของหมอลำคนนี้ เป็นต้น ส่วนเด็กยังไม่รู้เรื่องอะไร จะขึ้นอยู่กับผู้ปกครองว่าจะพาไปรักษาที่ใด

ความเชื่อศาสนา วัฒนธรรมพื้นฐานและเครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงที่อยู่ในครอบครัวของผู้ป่วย มีผลต่อการตัดสินใจการเลือกวิธีการรักษาพยาบาลอย่างมาก